

Eiropa zonas banku veiktās kredītēšanas 2020. gada oktobra apsekojums: galvenie rezultāti Latvijā

2020. gada oktobrī Latvijas Banka sadarbībā ar Eiropas Centrālo banku (tālāk tekstā – ECB) veica eiropa zonas banku veiktās kredītēšanas apsekojumu par kredītēšanas attīstības tendencēm 2020. gada 3. ceturksnī un prognozēm 4. ceturksnim. Aptaujā piedalījās četras Latvijas kredītiestādes, kuru kopējā tirgus daļa nefinanšu sabiedrību un mājsaimniecību kredītēšanā ir pietiekami liela, lai raksturotu kredītēšanas attīstību Latvijā kopumā. Kredītiestāžu sniegtās atbildes tiek ietvertas eiropa zonas banku veiktās kredītēšanas apsekojuma rezultātos.

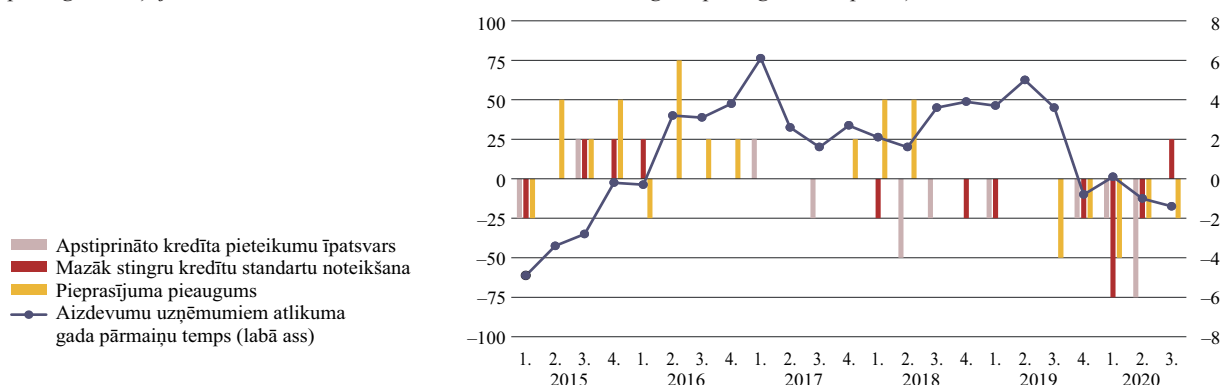
Aizdevumi uzņēmumiem

Latvijas uzņēmumu kredītēšanā 2020. gada 3. ceturksnī bija vērojams kritums (sk. 1. att.), jo turpināja sarukt pieprasījums pēc aizdevumiem lielajiem uzņēmumiem un pēc stingrāku kredītu standartu noteikšanas gada pirmajā pusē to stingrības mazināšana notika gausi. Tomēr būtiski nemainījās pieprasījums pēc aizdevumiem mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, un to noteica ar AS "Attīstības finanšu institūcija ALTUM" starpniecību sniegtais valsts atbalsts un ar tautsaimniecības atveseļošanas saistītā nepieciešamība pēc krājumiem un apgrozāmajiem līdzekļiem.

1. attēls

APSTIPRINĀTO KREDĪTA PIETEIKUMU ĪPATSVARA, KREDĪTU STANDARTU UN PIEPRASĪJUMA PĀRMAIŅAS UN ATLIKUMA GADA PIEAUGUMA TEMPS AIZDEVUMIEM UZŅĒMUMIEM

(par apstiprināto kredīta pieteikumu īpatsvaru pieaugumu, mazāk stingru kredītu standartu noteikšanu un pieprasījuma pieaugumu ziņojušo kredītiestāžu neto skaits; aizdevumu atlikuma gada pieauguma temps; %)

Avoti: banku veiktās kredītēšanas apsekojums un ECB Statistisko datu noliktava.

Saskaņā ar dominējošo Latvijas kredītiestāžu viedokli pieprasījums pēc aizdevumiem uzņēmumiem 3. ceturksnī kopumā turpināja samazināties, sarūkot pieprasījumam pēc aizdevumiem lielajiem uzņēmumiem (sk. 2. att.). Pēc kredītiestāžu novērotā pieprasījums pēc ilgtermiņa aizdevumiem saruka vairāk nekā pieprasījums pēc īstermiņa aizdevumiem. Divas aptaujātās Latvijas kredītiestādes norādīja uz pieprasījuma kritumu pēc lielajiem aizdevumiem: abās kredītiestādēs samazinājās pieprasījums pēc ilgtermiņa aizdevumiem un tikai vienā – arī pēc īstermiņa aizdevumiem. Savukārt pieprasījums pēc aizdevumiem mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, t.sk. pieprasījums pēc īstermiņa aizdevumiem un aizdevumiem kopumā, 3. ceturksnī nemainījās. To kredītiestāžu skaits, kuras uzskatīja, ka pieprasījums pēc īstermiņa aizdevumiem un aizdevumiem mazajiem un vidējiem uzņēmumiem pieaudzis, bija vienāds ar to kredītiestāžu skaitu, kuras uzskatīja, ka tas sarucis. Pieprasījums pēc ilgtermiņa aizdevumiem mazajiem un vidējiem uzņēmumiem 3. ceturksnī samazinājās (vērtējums ar vienas kredītiestādes pārsvaru).

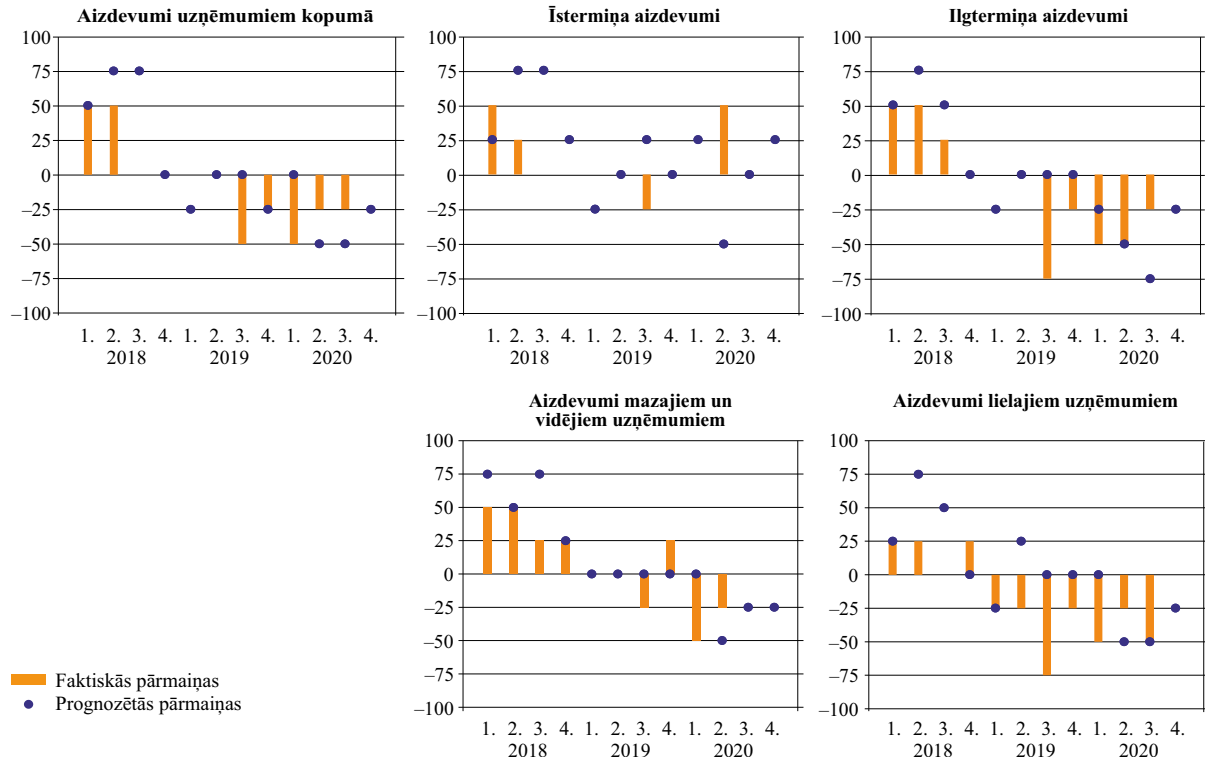
Uzņēmumi, kuriem Covid-19 pandēmijas izraisītās krīzes dēļ bija jāatliek kredīta pamatsummas maksājums, to jau bija izdarījuši 1. pusgadā, un 3. ceturksnī parāda refinansēšana, pārstrukturēšana vai nosacījumu pārskatīšana veicināja pieprasījuma kritumu (divās kredītiestādēs). Savukārt aizdevumiem lielajiem uzņēmumiem (vienā aptaujātajā kredītiestādē) pieprasījuma kritumu noteica mazāka nepieciešamība pēc ieguldījumiem pamatlīdzekļos, krājumiem un apgrozāmajiem līdzekļiem, kā arī uzņēmumu apvienošanās, pārpirkšana un pārstrukturēšana. Šo faktoru ietekme uz pieprasījumu pēc aizdevumiem mazajiem un vidējiem uzņēmumiem bija atšķirīga: nepieciešamība pēc ieguldījumiem pamatlīdzekļos būtiski neietekmēja pieprasījumu, nepieciešamība pēc krājumiem un apgrozāmajiem

līdzekļiem to veicināja (neto vienā kredītiestādē), bet mazāka nepieciešamība pēc uzņēmumu apvienošanās, pārpirkšanas un pārstrukturēšanas to samazināja (vienā kredītiestādē). Pieprasījumu pēc aizdevumiem mazajiem un vidējiem uzņēmumiem vienā aptaujātajā Latvijas kredītiestādē veicināja AS "Attīstības finanšu institūcija ALTUM" piedāvātie finanšu instrumenti. Viena aptaujātā kredītiestāde gaida, ka 4. ceturksnī nedaudz samazināsies pieprasījums pēc ilgtermiņa aizdevumiem uzņēmumiem (sk. 3. att.).

2. attēls

UZŅĒMUMU PIEPRASĪJUMA PĒC AIZDEVUMIEM PĀRMAIŅAS

(par lielāku kredītu pieprasījumu ziņojušo kredītiestāžu neto skaits; %)

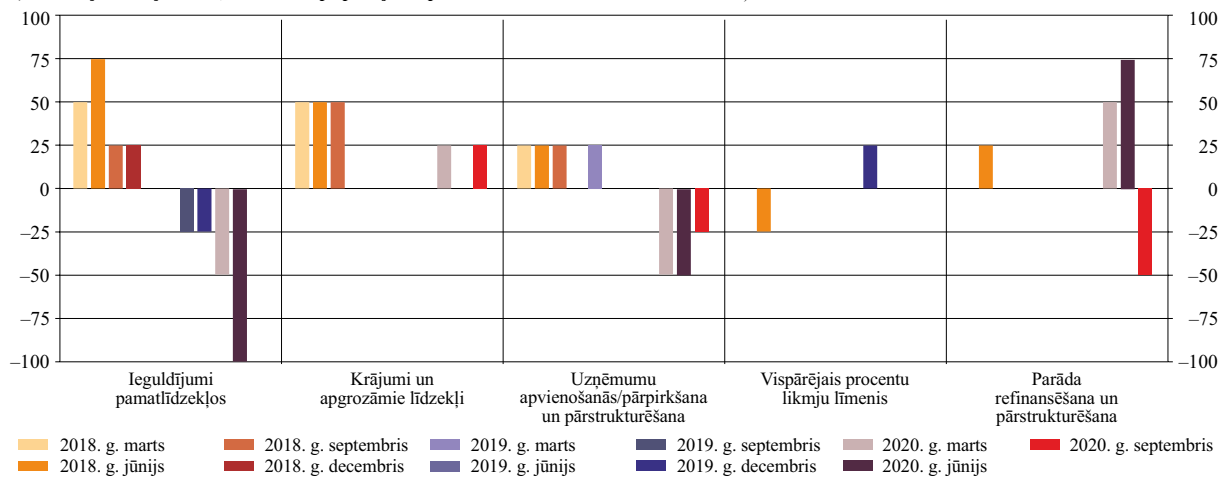

3. attēls

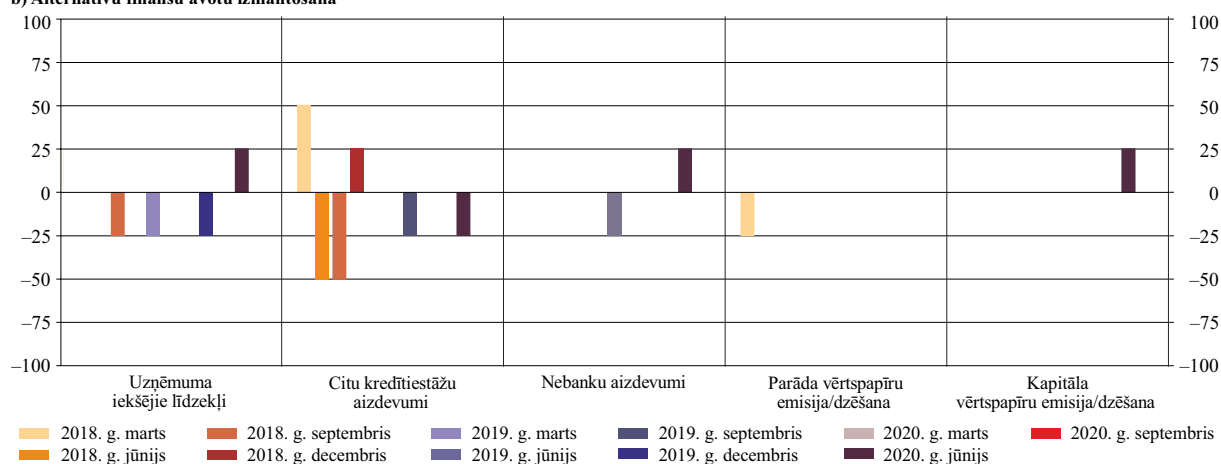
UZŅĒMUMU PIEPRASĪJUMA PĒC AIZDEVUMIEM SKAIDROJOŠIE FAKTORI

(par faktoru pozitīvo ietekmi ziņojušo kredītiestāžu neto skaits; %)

a) Finansējuma vajadzības, aizdevumu pieprasījuma pamatā esošie veicinošie faktori vai mērķi

b) Alternatīvu finanšu avotu izmantošana

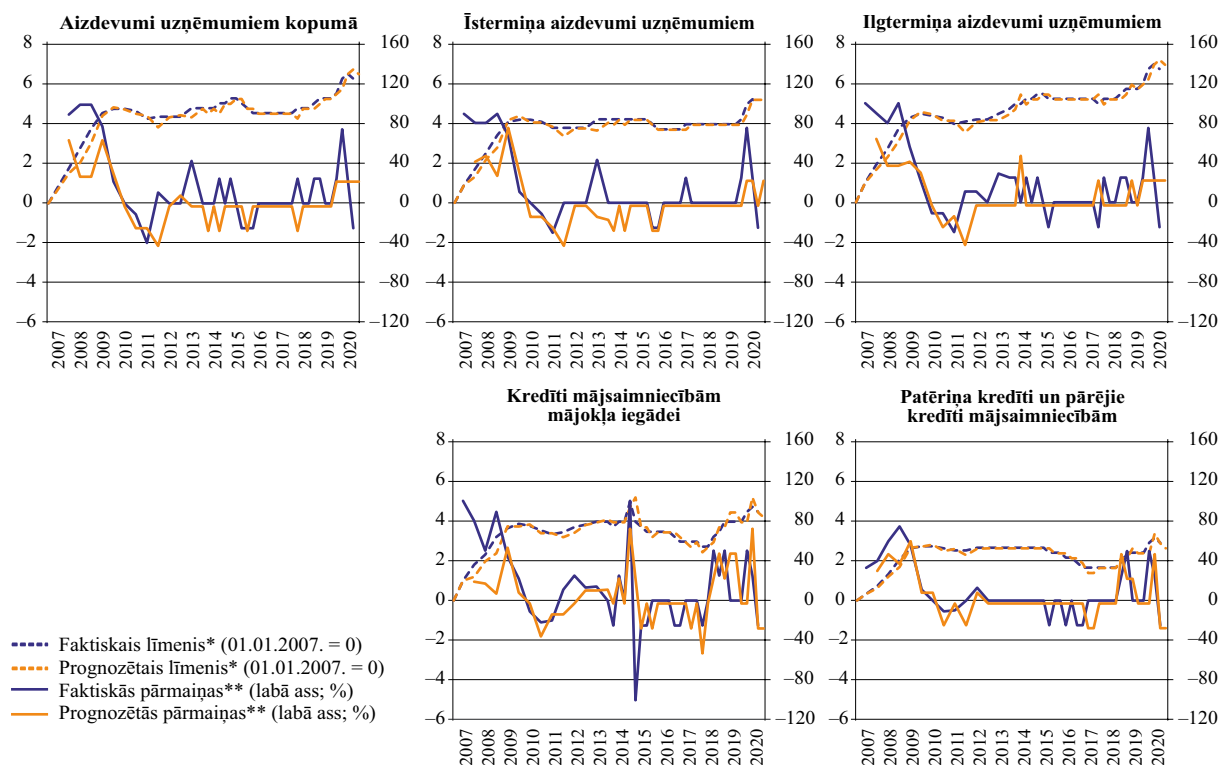

Uz laiku mazinoties Covid-19 infekcijas izplatībai un to ierobežojošo pasākumu stingrībai, puse aptaujāto Latvijas kredītiestāžu 3. ceturksnī noteica mazāk stingrus kredītu standartus aizdevumiem uzņēmumiem vai nu nelielā kredītēšanas segmentā, vai īslaicīgi (sk. 4. att.). Viena kredītiestāde, pamatojot to ar vispārējās tautsaimniecības situācijas un perspektīvas uzlabošanu, nedaudz atviegloja kredītu standartus aizdevumiem mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, bet tas neietekmēja tās kredītu standartus aizdevumiem uzņēmumiem kopumā. Kāda cita kredītiestāde pēc 3. ceturksnī veiktās kredītu standartu stingrības mazināšanas 4. ceturksnī plāno atkal noteikt stingrākus kredītu standartus aizdevumiem uzņēmumiem (kopumā un visos apakšsektoros), pamatojot to ar labāku tautsaimniecības, atsevišķu nozaru un uzņēmumu situāciju un perspektīvu, zemāku aizņēmēju kredītrisku un ar nodrošinājumu saistīto risku, kā arī augstāku kredītiestādes riska toleranci.

4. attēls

KREDĪTU STANDARTU CETURKŠŅA UN KUMULATĪVĀS PĀRMAIŅAS

(par stingrāku kredītu standartu piemērošanu ziņojušo kredītiestāžu neto skaits, %)

* Par stingrāku kredītu standartu piemērošanu ziņojušo kredītiestāžu neto skaita kumulatīvās pārmaiņas.

** Par stingrāku kredītu standartu piemērošanu ziņojušo kredītiestāžu neto skaits.

Kredītu noteikumi un nosacījumi aizdevumiem uzņēmumiem 3. ceturksnī aptaujātajās Latvijas kredītiestādēs būtiski nemainījās. Vienā kredītiestādē nedaudz pieauga ar procentu likmēm nesaistītie maksājumi aizdevumiem uzņēmumiem, bet tas neietekmēja attiecīgo aizdevumu vispārējos nosacījumus un noteikumus. Nemainījās arī noraidīto uzņēmumu kredīta pieteikumu īpatsvars.

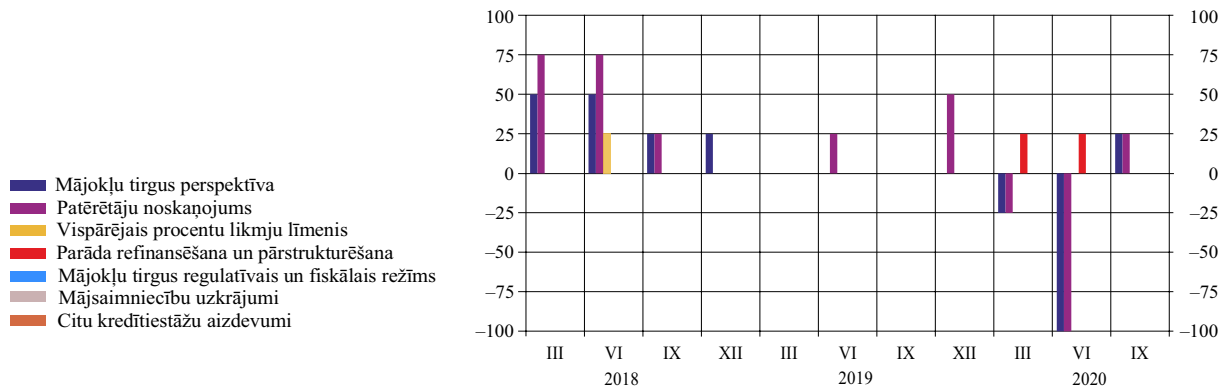
Kredīti mājāsaimniecībām mājokļa iegādei

Mājāsaimniecībām izsniegto kredītu mājokļa iegādei dinamiku galvenokārt noteica pieprasījuma atjaunošanās, un kredītiestādēm bija iespēja atgūt iepriekšējos ceturkšņos zaudēto. Kā tika prognozēts iepriekšējā ceturksnī, pieprasījums pēc kredītiem mājāsaimniecībām mājokļa iegādei 3. ceturksnī atjaunojās. Puse aptaujāto Latvijas kredītiestāžu (divas kredītiestādes) atzina, ka 3. ceturksnī tajās nedaudz pieauga pieprasījums pēc kredītiem mājāsaimniecībām mājokļa iegādei, vienā kredītiestādē uzlabojoties patērētāju pārliecībai, bet otrā – uzlabojoties mājokļu tirgus perspektīvai (sk. 5. att.).

5. attēls

MĀJSAIMNIECĪBU PIEPRASĪJUMU PĒC KREDĪTIEM MĀJOKĻA IEGĀDEI SKAIDROJOŠIE FAKTORI

(par faktoru pozitīvo ietekmi ziņojušo kredītiestāžu neto skaits; %)

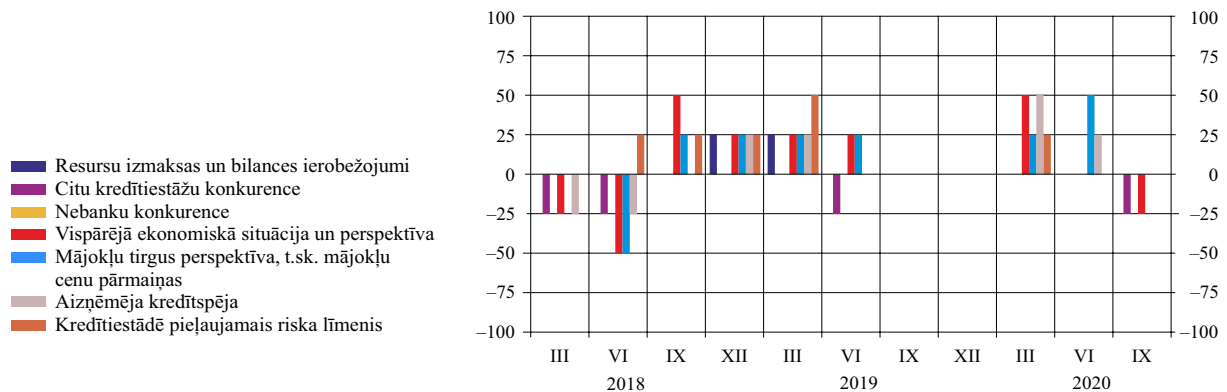

Arī kredītiestādes kļuva nedaudz pretimnākošākas mājāsaimniecībām. Viena no četrām aptaujātajām Latvijas kredītiestādēm ziņoja, ka 3. ceturksnī tā, saskardamās ar citu kredītiestāžu konkurenci, kā arī uzlabojoties vispārējai tautsaimniecības situācijai un perspektīvai, nedaudz mazināja kredītu standartu stingrību kredītiem mājāsaimniecībām mājokļa iegādei (sk. 6. att.).

6. attēls

STINGRĀKU KREDĪTU STANDARTU NOTEIKŠANU KREDĪTIEM MĀJSAIMNIECĪBĀM MĀJOKĻA IEGĀDEI SKAIDROJOŠIE FAKTORI

(par faktoru pozitīvo ietekmi ziņojušo kredītiestāžu neto skaits; %)

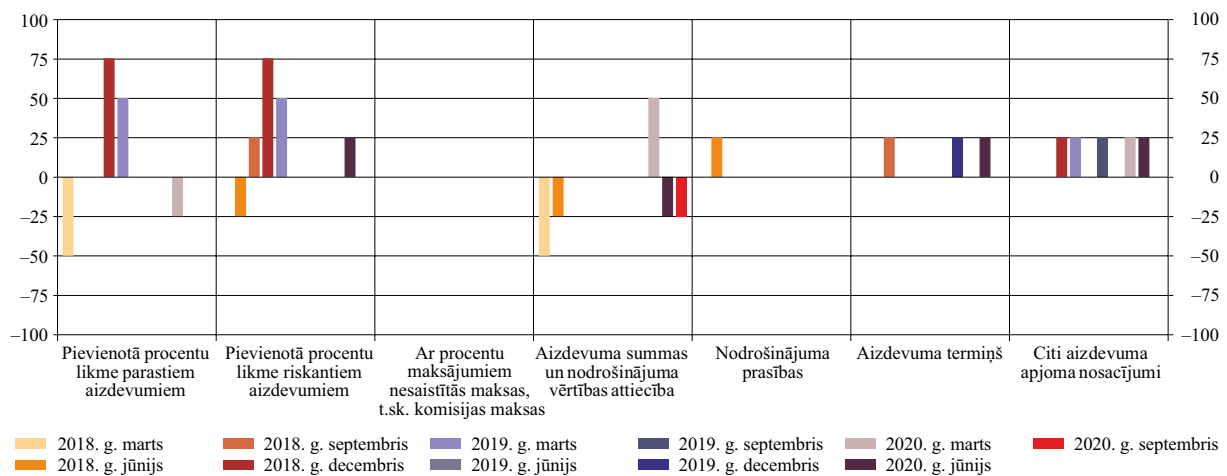
Minētā kredītiestādē nedaudz atviegloja arī kredītu noteikumus un nosacījumus kredītiem mājāsaimniecībām mājokļa iegādei, palielinot aizdevuma summas un nodrošinājuma vērtības attiecību un pamatojot savu lēmumu ar augstāku konkurences spiedienu un atvieglotu pieļaujamo riska līmeni kredītiestādē (sk. 7. att.). Visās aptaujātajās Latvijas kredītiestādēs 3. ceturksnī saglabājās nemainīgs noraidīto kredītu mājāsaimniecībām mājokļa iegādei kredīta pieteikumu īpatsvars.

Vērtējot, kā attīstīsies mājāsaimniecību kreditēšana, Latvijas kredītiestādes saglabāja optimismu. Viena aptaujātā Latvijas kredītiestāde gaida, ka 4. ceturksnī nedaudz pieaugs pieprasījums pēc kredītiem mājāsaimniecībām mājokļa iegādei, un viena kredītiestāde norādīja, ka šajā laikposmā plāno nedaudz atvieglot kredītu standartus attiecīgajā segmentā.

7. attēls

KREDĪTU NOTEIKUMU UN NOSACĪJUMU PĀRMAIŅAS KREDĪTIEM MĀJSAIMNIECĪBĀM MĀJOKĻA IEGĀDEI

(par stingrāku kredītu noteikumu un nosacījumu noteikšanu ziņojušo kredītiestāžu neto skaits; %)

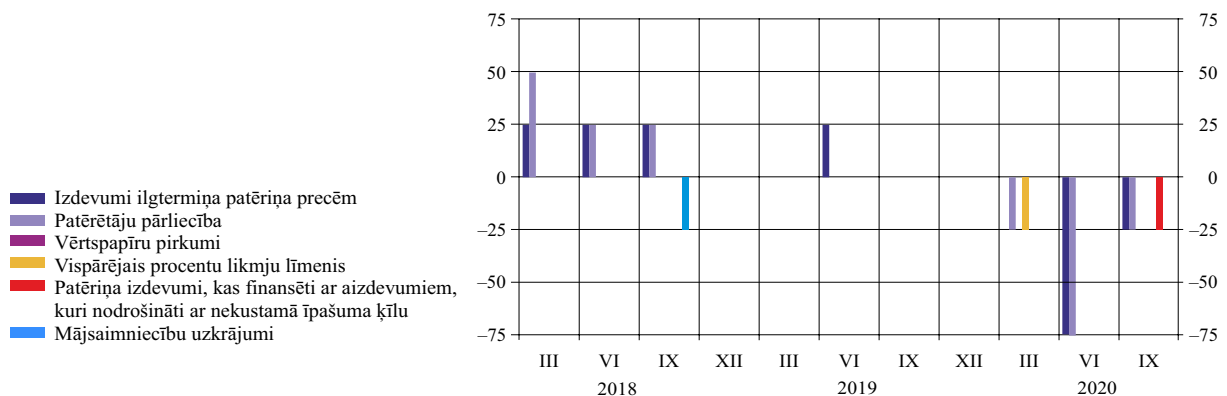
Patēriņa kredīti un pārējie kredīti mājāsaimniecībām

Pretēji 2. ceturksnī prognozētajam pieprasījums pēc patēriņa kredītiem un pārējiem kredītiem mājāsaimniecībām 3. ceturksnī samazinājās. Viena aptaujātā Latvijas kredītiestāde norādīja, ka pieprasījums minētajā kreditēšanas segmentā 3. ceturksnī nedaudz samazinājās, jo saruka nepieciešamība pēc ilgtermiņa precēm (automobiļiem, mēbelēm u.tml.) un vairāk tika izmantoti mājāsaimniecību uzkrājumi (sk. 8. att.). Turpretī kādas citas kredītiestādes viedoklis bija, ka pieprasījuma kritumu pēc patēriņa kredītiem un pārējiem kredītiem mājāsaimniecībām 3. ceturksnī noteica patērētāju pārliecības samazināšanās. Aptaujātās Latvijas kredītiestādes gaidīja, ka 4. ceturksnī pieprasījums pēc patēriņa kredītiem un pārējiem kredītiem mājāsaimniecībām saglabāsies līdzšinējā līmenī.

8. attēls

MĀJSAIMNIECĪBU PIEPRASĪJUMU PĒC PATĒRIŅA KREDĪTIEM UN PĀRĒJIEM KREDĪTIEM SKAIDROJOŠIE FAKTORI

(par faktoru pozitīvo ietekmi ziņojušo kredītiestāžu neto skaits; %)

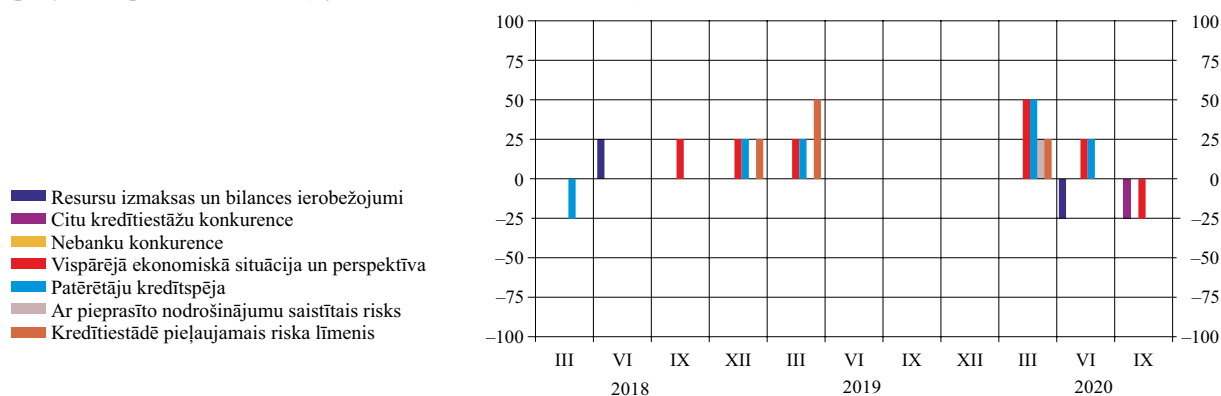
Pieprasījums pēc patēriņa kredītiem un pārējiem kredītiem mājāsaimniecībām mazinājās, bet mājāsaimniecības, kas izvēlējās vērsties kredītiestādēs, ar lielāku atbildību izturējās pret savas kredītspējas izvērtēšanu. Kredītiestādē, kurā mazinājās pieprasījums minētajā kreditēšanas segmentā, nedaudz samazinājās noraidīto kredīta pieteikumu īpatsvars.

Patēriņa kredītiem un pārējiem kredītiem mājāsaimniecībām noteikto kredītu standartu stingrība tika nedaudz mazināta līdzīgi kā kredītiem mājāsaimniecībām mājokļa iegādei. Viena no četrām aptaujātajām Latvijas kredītiestādēm norādīja, ka 3. ceturksnī nedaudz atviegloja kredītu standartus patēriņa kredītiem un pārējiem kredītiem mājāsaimniecībām un plāno to turpināt darīt arī 4. ceturksnī, jo pieauga konkurence ar citām kredītiestādēm un uzlabojās vispārējā tautsaimniecības situācija un perspektīva (sk. 9. att.).

9. attēls

STINGRĀKU KREDĪTU STANDARTU NOTEIKŠANU PATĒRIŅA KREDĪTIEM UN PĀRĒJIEM KREDĪTIEM MĀJSAIMNIECĪBĀM SKAIDROJOŠIE FAKTORI

(par faktoru pozitīvo ietekmi ziņojušo kredītiestāžu neto skaits; %)

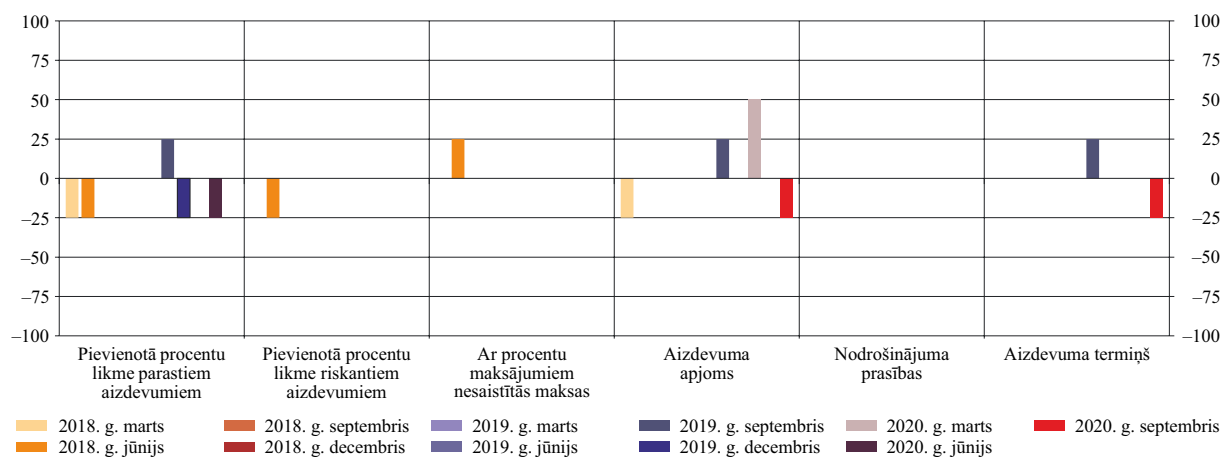

Pieauguša konkurences spiediena un uzlabotas riska uztveres ietekmē tika nedaudz palielināts (vienā kredītiestādē) pieļaujamais patērētāju kredītu un pārējo kredītu mājsaimniecībām apjoms, kā arī termiņš, kas pozitīvi ietekmēja arī vispārējos attiecīgo kredītu noteikumus un nosacījumus (sk. 10. att.).

10. attēls

KREDĪTU NOTEIKUMU UN NOSACĪJUMU PĀRMAIŅAS PATĒRIŅA KREDĪTIEM UN PĀRĒJIEM KREDĪTIEM MĀJSAIMNIECĪBĀM

(par stingrāku kredītu noteikumu un nosacījumu noteikšanu ziņojušo kredītiestāžu neto skaits; %)

Papildjautājumi

Eiro zonas banku veiktās kreditēšanas 2020. gada oktobra apsekojumā kredītiestādēm tika uzdoti vairāki papildjautājumi par ECB netradicionālo instrumentu (ilgāka termiņa refinansēšanas mērķoperāciju trešā kārtā (ITRMO III), negatīva noguldījumu iespējas procentu likme un aktīvu iegādes programmas) ietekmi.

Trīs no aptaujātajām Latvijas kredītiestādēm 2020. gada jūnijā piedalījās ECB ITRMO III izsolē, tomēr vēl nav pieņēmušas lēmumu par dalību nākamajās izsolēs. Dalības ITRMO III izsolē galvenais iemesls bija vēlme palielināt peļņu, izmantojot iespēju aizņemties ar īpaši izdevīgiem nosacījumiem. Šis iemesls varētu arī mudināt kredītiestādes izšķirties par dalību nākamajās ITRMO III izsolēs. Gaidāms, ka iesaiste ITRMO III veicinās Latvijas kredītiestāžu pelnītspēju.

Aptaujātās Latvijas kredītiestādes aizņemtos finanšu līdzekļus visbiežāk plāno izmantot nefinanšu sektora kreditēšanai. Tomēr tikai viena kredītiestāde paredz, ka 4. ceturksnī un 2021. gada 1. ceturksnī dalība ITRMO III veicinās kredītu noteikumu un nosacījumu stingrības mazināšanu, kā arī aizdevumiem uzņēmumiem izsniegtā apjoma pieaugumu. Relatīvi retāk Latvijas kredītiestādes ITRMO III finanšu līdzekļus izmanto Latvijas valsts obligāciju vai citu finanšu aktīvu iegādei. Divas no aptaujātajām Latvijas kredītiestādēm ITRMO III finanšu līdzekļus izmantoja Latvijas valsts obligāciju vai citu finanšu aktīvu iegādei.

Negatīva noguldījumu iespējas procentu likme 2020. gada 2. un 3. ceturksnī būtiski samazināja divu aptaujāto Latvijas kredītiestāžu neto procentu ienākumus un tādējādi arī peļņitispēju. Tomēr abās kredītiestādēs ECB divu līmeņu virsrezervju turējumu atlīdzības sistēma palīdzēja nedaudz mazināt negatīvas noguldījumu procentu likmes ietekmi. Lai vēl vairāk uzlabotu savu finansiālo situāciju, viena no minētajām Latvijas kredītiestādēm uzņēmumu noguldījumiem piemēroja augstākus ar procentu likmēm nesaistītos maksājumus. Abas kredītiestādes paredz, ka arī 2020. gada 4. ceturksnī un 2021. gada 1. ceturksnī negatīvā noguldījumu iespējas procentu likme turpinās samazināt šo kredītiestāžu neto procentu ienākumus un peļņitispēju, tomēr vienā kredītiestādē varētu mazināties tās ietekmes intensitāte. ECB divu līmeņu virsrezervju turējumu atlīdzības sistēmas ietekme uz neto procentu ienākumiem un peļņitispēju, kā arī negatīvas noguldījumu iespējas procentu likmes ietekme uz uzņēmumu noguldījumu ar procentu likmēm nesaistītajiem maksājumiem nākamajos sešos mēnešos saglabāsies līdzīga kā iepriekšējos sešos mēnešos.

ECB aktīvu iegādes programmas šogad ietekmēja un nākamgad turpinās ietekmēt vienas aptaujātās Latvijas kredītiestādes darbības rādītājus. Minētajā kredītiestādē ECB aktīvu iegādes programmām ir ilgstoša pozitīva ietekme (gan 2. un 3. ceturksnī, gan 4. ceturksnī un 2021. gada 1. ceturksnī) uz likviditātes pozīciju un pašu kapitāla attiecības rādītāju. Savukārt īsākā laikposmā – 2020. gada 2. un 3. ceturksnī – šo programmu ietekmē kredītiestādē samazinājās kopējie aktīvi un uzlabojās tirgus finansējuma nosacījumi. 2020. gada 4. ceturksnī un 2021. gada 1. ceturksnī ECB aktīvu iegādes programmas nedaudz veicinās šīs kredītiestādes eiro zonas valsts obligāciju turējuma pieaugumu.